

Vlaams
Parlement

vergadering **C142 – LEE21**
zittingsjaar 2010-2011

Handelingen

Commissievergadering

Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening
en Onroerend Erfgoed

van 16 februari 2011

INHOUD

Vraag om uitleg van de heer Dirk Van Mechelen tot de heer Geert Bourgeois, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand, over energiezuinige maatregelen voor beschermd onroerend erfgoed - 518 (2010-2011)	3
Vraag om uitleg van de heer Bart Caron tot de heer Geert Bourgeois, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand, over de procedure die door Erfgoed Vlaanderen werd gevolgd voor het aanstellen van een ontwerp bureau voor de cultuurhistorische ontsluiting van het kasteel van Horst - 941 (2010-2011)	10
Vraag om uitleg van de heer Dirk Van Mechelen tot de heer Geert Bourgeois, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand, over een maatschappelijk draagvlak voor beheerskaders voor onroerend erfgoed - 1113 (2010-2011)	15
Vraag om uitleg van de heer Stefaan Sintobin tot de heer Geert Bourgeois, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand, over de toestand van de Belgische militaire begraafplaatsen en dit in het kader van ‘100 jaar Grote Oorlog’ - 992 (2010-2011)	19

■

Voorzitter: de heer Bart Martens

Vraag om uitleg van de heer Dirk Van Mechelen tot de heer Geert Bourgeois, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand, over energiezuinige maatregelen voor beschermd onroerend erfgoed - 518 (2010-2011)

De voorzitter: De heer Van Mechelen heeft het woord.

De heer Dirk Van Mechelen: Voorzitter, minister, collega's, energie besparen en energiezuinig optreden en verbouwen zijn meer dan ooit aan de orde. Vanzelfsprekend ontsnapt ook ons beschermd onroerend erfgoed daar niet aan. Ik herinner me daar een geanimeerd debat over met Vera Dua over glaspartijen in de begijnhoven, in het bijzonder in dat van Gent. De vraag is nu hoe we op een hedendaagse manier moeten omgaan met ons beschermd erfgoed. Dit betekent ook dat we op zoek moeten gaan naar oplossingen om hedendaagse uitdagingen, zoals een betere energieprestatie, af te stemmen op het behoud van de intrinsieke erfgoedwaarden. Dat is de uitdaging voor de sector erfgoed.

Minister, als antwoord op een aantal eerdere schriftelijke vragen stelde u dat er geen traject was opgestart vanuit de administratie om de mogelijkheden, uitdagingen en oplossingen op een gestructureerde manier in kaart te brengen. Bovendien liet u mij ook weten dat er nog geen totaal afwegingskader bestaat bij de beoordeling van dossiers waar bijvoorbeeld de vraag wordt gesteld om door plaatsing van nieuwe ramen een gebouw energiezuiniger te maken. De mensen van het agentschap worden er elke dag mee geconfronteerd. Vandaar dat het dossier elke dag op de tafel ligt van onze ambtenaren.

Tot slot vond u het nodig mij erop te wijzen dat er zeer omzichtig moest worden omgegaan met het vervangen van oud glas door bijvoorbeeld nieuwere superisolerende voorbeelden met oud uitzicht, omdat er volgens u een reëel gevaar was dat authentiek materiaal zou verdwijnen. Dat is een *conditio sine qua non* als we nieuwe superisolerende voorbeelden willen aanbrenge.

Ik was enigszins verbaasd toen u op een aantal vergelijkbare vragen van mevrouw Sabine Poleyn een ander antwoord gaf. U gaf aan dat het vervangen van oud glas door superisolerend glas een uitstekend alternatief was en dat het bijvoorbeeld voor kerkgebouwen bijna als algemeen aanvaard principe kon gelden. Ik was verwonderd dat u zei dat er op geen enkele manier in een traject is voorzien op een ogenblik dat het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE) in zijn onderzoeksagenda op verschillende plaatsen initiatieven aankondigt.

Met betrekking tot het maken van praktische handleidingen en richtlijnen voor restauratie en conservatie wordt onder andere een initiatief inzake energieprestaties en monumentenzorg aangekondigd. Daar kijken we natuurlijk naar uit. Daarnaast wordt ook onderzoek aangekondigd van innovatie en/of erfgoedvriendelijke maatregelen in functie van de verbetering van energieprestaties van monumenten.

De onderzoeksagenda geldt voor de periode 2009-2014, maar werd reeds verscheidene jaren grondig voorbereid door het ontwikkelen van de onderzoeksbalans, een overzicht van de stand van zaken in het onderzoek. Ook in die onderzoeksbalans komen de geschetste uitdagingen uitgebreid aan bod. Ook het feit dat u in uw antwoord op de vraag van mevrouw Poleyn aangeeft dat u veel mogelijkheden ziet bij kerkgebouwen, deed mij de wenkbrauwen fronsen. Veel meer dan andere gebouwen bezitten kerkgebouwen immers historische glasramen, die zeer moeilijk te vervangen zijn door nieuw glas, ook al heeft dat dan een oud uitzicht. Tenzij u bedoelt dat u achter de historische glasramen isolerende glaspartijen gaat construeren om een en ander mogelijk te maken.

Minister, naar aanleiding van die vragen en tegengestelde reacties wil ik u enkele vragen stellen. Het is in het belang van alle betrokkenen in het werkveld die op een verantwoorde manier willen en moeten omgaan om de energie-efficiëntie van ons onroerend erfgoed te verbeteren.

Minister, hoe is te verklaren dat er geen traject is voor de uitdagingen inzake energieprestatie en duurzaamheid voor onroerend erfgoed, terwijl uit de onderzoeksbalans en de onderzoeksagenda van het VIOE blijkt dat hier wel degelijk aandacht werd aan besteed? Welke stappen werden ondertussen genomen om dit traject vorm te geven, of waarom werden desgevallend zo weinig initiatieven genomen rond dit maatschappelijk heel actueel probleem?

Minister, u hebt op mijn schriftelijke vraag en die van mevrouw Poleyn vanuit verschillende invalshoeken geantwoord. Maak van deze gelegenheid gebruik om te zeggen welke richting het nu moet uitgaan. Welke richting wilt u uit in de toekomst? Waarom is het gebruik van nieuw superisolerend glas in kerkgebouwen gemakkelijk te realiseren, ondanks de aanwezigheid van historisch glas in lood, terwijl dat voor veel andere gebouwen blijkbaar niet het geval is? Ik verwijs nog eens naar het voorbeeld van de begijnhoven.

Op welke manier zal het VIOE vanuit zijn wetenschappelijke opdracht en in overleg met bijvoorbeeld het Wetenschappelijk en Technisch Centrum voor het Bouwbedrijf (WTCB), het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK), de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO) of andere partners op een gestructureerde manier de toepassing van nieuwe materialen en technieken in kaart brengen en op hun deugdelijkheid testen? Worden daar budgetten voor vrijgemaakt? Zijn er afspraken met de andere collega's binnen de regering, bijvoorbeeld de minister van Energie?

In uw antwoorden verwijst u dikwijls naar de rol en de verantwoordelijkheid van ontwerpers met betrekking tot de aanwending van nieuwe technieken. Daar ben ik het mee eens, op voorwaarde dat het kader waarbinnen de ontwerpers hun opdrachten voorbereiden voor hun opdrachtgevers eenduidig is. Ik stel vast dat een aantal erfgoedconsulenten niet of onvoldoende zijn opgeleid om die nieuwe technieken te gaan beoordelen en er al dan niet een machtiging voor te verlenen bij bepaalde werken.

Hoe komt het dat u aangeeft dat bijvoorbeeld in 2008, op het ogenblik van de ontvankelijkheidsverklaring van het restauratiedossier voor het kasteel van Dilbeek, de nieuwe mogelijkheden nog niet bekend waren voor de erfgoedconsulenten, terwijl u in antwoord op verschillende vragen reeds een aantal producten en zelfs producenten naar voren schoof, op aangeven van de administratie? Kunt u daar wat duidelijkheid over creëren?

Ik weet dat dit een heel moeilijk dossier is, het verbeteren van de energieprestaties van ons onroerend erfgoed. Maar als ik zie welke enorme budgetten ermee gepaard gaan, zou het een gemiste kans zijn om dit niet binnen een goed beleidskader te doen, op een gestructureerde, uniforme en transparante manier toegepast door onze erfgoedconsulenten.

De voorzitter: De heer Vandaele heeft het woord.

De heer Wilfried Vandaele: Voorzitter, minister, collega's, het is inderdaad geen gemakkelijke discussie. Ik heb er begrip voor dat de overheid voor bijvoorbeeld beschermde monumenten de lat vrij hoog legt. Daar zijn dan ook premies voor. Je krijgt dus iets in de plaats voor de inspanningen die je doet als je authentieke materialen en zo meer behoudt. De eisen liggen echter ook hoog voor bijvoorbeeld beschermde dorpsgezichten. En daar zijn dan geen financiële stimuli of subsidies voor, tenzij men een herwaarderingsplan heeft goedgekeurd voor die zone. Het is dus inderdaad zeer complex.

Ik heb er begrip voor dat de erfgoeddiensten erop aandringen om authentieke materialen te behouden en niet graag zien dat bijvoorbeeld houten ramen vervangen worden door pvc-ramen. Dat zij in bepaalde gevallen, als er complexe onderverdelingen zijn in ramen, niet

graag zien dat die vervangen worden door een eenvoudiger model met dubbel glas, ook daar moeten we begrip voor hebben. Zij zullen dan pleiten voor een voorzetraam. Het is in elk geval nuttig dat de mensen van Erfgoed altijd actief mee helpen zoeken naar aanvaardbare alternatieven.

Persoonlijk voel ik ook wel iets voor het begrip ‘omkeerbaarheid’. Dat wordt in Nederland iets meer toegepast dan bij ons. Het betekent dat je een aantal ingrepen wel kunt doen, zeker ook in het kader van herbestemmingen, op voorwaarde dat die omkeerbaar zijn. Ook daar is de grens natuurlijk niet gemakkelijk te trekken. Wat is omkeerbaar en wat niet?

Het is een moeilijke discussie, maar als men helpt zoeken naar alternatieven, is er misschien toch meer mogelijk dan vandaag.

De voorzitter: De heer Caron heeft het woord.

De heer Bart Caron: Voorzitter, minister, collega’s, ik heb in het verleden al een paar vragen gesteld over een vergelijkbare thematiek. Ik sluit me aan bij de vorige sprekers. Ik had het woordje ‘reversibel’ ook al opgeschreven in de marge van de vraag om uitleg. We moeten erover durven na te denken om soms ingrepen te doen die de omkeerbaarheid niet in het gedrang brengen. Dat is een essentiële kwestie. Ik herinner mij dat er bij de administratie in het verleden vaak een heel grote schroom was als het over bijvoorbeeld over dubbel glas ging. Sommige ingrepen zijn misschien niet te verdedigen, maar de meeste ingrepen zijn mijns inziens wel te verdedigen, voor zover ze omkeerbaar zijn.

Mocht er nu in de toekomst een technologie ontstaan die toelaat om enkel glas te gebruiken dat een even grote isolatiewaarde heeft als bijvoorbeeld driedubbel glas, dan zou dat voor monumenten een zeer goede oplossing zijn. Er kunnen dus technologische vooruitgangen komen, die we vandaag nog niet kunnen inschatten, en die tegemoetkomen aan het gegeven van omkeerbaarheid.

Ik wil er verder op wijzen dat het draagvlak voor ons beschermde erfgoed wankel is. Een van de elementen van de kritiek die je vaak hoort, slaat net op het aanpassen van het monument aan een aantal kwaliteitseisen van vandaag. We moeten natuurlijk ook realistisch zijn: in het Gravensteen ga je geen hoogwaardige lofts bouwen die aan de kwaliteitsnormen van het hedendaagse comfort voldoen. De vraag is ook, minister, of dat in dat geval überhaupt enige zin heeft.

Een ander belangrijk punt is het documenteren van het origineel. De technologie van het documenteren laat toe om ingrepen te doen en desnoods terug te keren naar het origineel, op een goede en gedocumenteerde manier.

Ik ben tot slot, net als de heer Van Mechelen, verbaasd over het gebrek aan systematiek en een geplande aanpak van dit soort dingen. Er is een gebrek aan trajecten en afspraken. Blijkbaar weten verschillende onderafdelingen soms niet van elkaar af. De ene afdeling antwoordt op uw ministeriële vraag zus, terwijl de andere anders antwoordt. Als dat zo zou zijn, zou ik dat betreuren. Het is een oproep van mijn kant, gelet op de vragen die ik heb gesteld en waarop u toen in dezelfde zin hebt geantwoord: we werken eraan, we hebben er aandacht voor, er wordt research over gedaan, we volgen de markt van de nieuwe technologieën mee op die adequaat is om in beschermd erfgoed in te brengen. Breng daar alstublieft een systematiek in om op die lijn door te gaan.

De heer Bart Martens: Minister, deze problematiek is hier al dikwijls aan bod gekomen, ook in de versie van het al dan niet kunnen plaatsen van zonnepanelen, op beschermd onroerend erfgoed. Als er een goede materiaalkeuze is en als er technologische ontwikkelingen zijn die de beeldkwaliteit van het beschermd onroerend erfgoed niet in het gedrang brengen, moeten we er alles aan doen om die energiezuinige technieken toe te passen. Vaak is immers het alternatief dat wegens de hoge energiefactuur gebouwen worden gedesaffecteerd of leeg

komen te staan, met alle gevolgen van dien. Daarmee bewijzen we de bescherming van het onroerend erfgoed helemaal geen dienst.

We moeten ook kijken naar de kostenefficiëntie van een aantal maatregelen. Voor kerkgebouwen die maar een paar keer per week worden gebruikt, rijst de vraag of dure investeringen in betere isolatie en dergelijke zich terugverdienen. Er is maar een beperkt aantal stookuren. Die afweging moet worden gemaakt. In gebouwen die permanent gebruikt worden, moet dat wel degelijk mogelijk zijn. Misschien is het een goed idee om eens samen met de diensten van Onroerend Erfgoed en het Vlaams Energieagentschap een traject uit te tekenen van hoe energiezuinige technieken in het beschermd onroerend erfgoed kunnen worden toegepast zonder dat de beeldkwaliteit in het gedrang komt en rekening houdend met de principes van omkeerbaarheid.

De voorzitter: Minister Bourgeois heeft het woord.

Minister Geert Bourgeois: Voorzitter, collega's, het gaat om een heel belangrijk thema dat ook in de vorige regeerperiodes en in tal van vragen al aan bod is gekomen, alsook bij de bespreking van de beleidsnota. Als ik me niet vergis, heb ik in mijn beleidsnota dit een heel belangrijke uitdaging genoemd: de combinatie van de zorg voor erfgoedwaarde en het toepassen van nieuwe innovatieve technieken.

Dat is een heel moeilijke uitdaging waarbij een aantal drempels en moeilijkheden overwonnen moeten worden. We kennen ze allemaal. Er is een tijd geweest dat men vanuit een opvatting voor onroerend erfgoed zei dat je daar geen enkele ingreep in kunt doen, alles moest blijven zoals het was. Die periode is voorbij, zeker wat betreft onze ambtenaren. Een tweede drempel was heel lang dat er onvoldoende technieken bestonden om een aantal zaken toe te passen. Ik zeg dikwijls dat onroerend erfgoed een zeer innovatieve sector is, en dat is voor sommige mensen verrassend. Je ziet op het terrein, ook inzake restauratietechnieken enzovoort, dat daar heel veel ontwikkelingen gebeuren. Dat is ook zo in de energiesector. Daar creëert onroerend erfgoed de vraag naar nieuwe technieken. Die bestaan ook, niet alleen voor glas. We focussen vaak op het glas, maar isolatie en energiezuinigheid gaat veel breder dan dat, we moeten ook denken aan de isolatie van zolders, vloeren van zolders en dergelijke. Daar kunnen heel veel ingrepen gebeuren.

Er zijn een aantal technieken, waar ik straks op terugkom, ook inzake glas, waarbij enkele dingen voor ogen moeten worden gehouden. Ten eerste moet de erfgoedwaarde behouden worden, daar is iedereen het over eens. Men mag er niet voor zorgen dat door allerlei ingrepen de erfgoedwaarde kapot gaat. Ten tweede moet men het uitzicht van de momenten voor ogen houden. Ten derde moet je de materialen zelf voor ogen houden. Zo lenen ramen zich niet voor het eenvoudig plaatsen van het zeer dunne dubbele glas dat nu bestaat omdat je dan te veel moet ingrijpen in de raamkozijnen. Je moet die kapotmaken om die ramen erin te plaatsen.

Ik pleit natuurlijk voor een aanpak die uniform verloopt in Vlaanderen, een generalistische aanpak. Toch moet er telkens een afweging gebeuren. Dat is een samenspel tussen ontwerpers, bouwheren en onze erfgoedconsulenten die het geheel voor ogen moeten houden en moeten zoeken naar de beste oplossing. Een aantal zeer goede oplossingen kun je op een aantal plaatsen niet toepassen omdat je anders de erfgoedwaarde onherroepelijk zou aantasten. Ik hoor hier een aantal collega's terecht pleiten voor de omkeerbaarheid van een aantal ingrepen, wat bijvoorbeeld met achterzetramen het geval is, een techniek die vaak wordt toegepast.

In de antwoorden die ik heb gegeven op de schriftelijke vragen, lees ik geen tegenstrijdigheden, ook niet in het antwoord op de vraag van mevrouw Poleyn, die eigenlijk heel zijdelings ging over de energiezuinigheid in kerkgebouwen. Mevrouw Poleyn stelt een vraag met als titel 'Kerkgebouwen – energiezuinigheid' om vervolgens vragen te stellen die daar nauwelijks betrekking op hebben. Alleen in haar eerste vraag stelt ze de algemene vraag:

“Erkent de minister de noodzaak om het onroerend erfgoed energiezuinig te maken? Geldt dit ook voor kerkgebouwen?” Het antwoord ligt voor de hand, dat moet ik u niet geven. Ik ben voor de rest niet specifiek ingegaan op de vraag van de energiezuinigheid in de kerkgebouwen omdat ze daar geen enkele gedetailleerde vraag over stelde, laat staan dat ik zou gezegd hebben dat dat gemakkelijk is. Integendeel, glas in lood is een van de moeilijkste dingen. In een aantal monumenten kun je dat veel gemakkelijker doen. Daar komen veel aspecten bij kijken.

Voorzitter, u haalt de vraag aan van de nuttigheidsfactor van een aantal ingrepen. Die vraag moet terecht gesteld worden. Ik moet er ook op wijzen dat zich in een aantal kerken kunstschaten bevinden. Ik zie dat men op vele plaatsen ernaar streeft om een minimale temperatuur te bewaren, precies om te vermijden dat zaken kapot zouden gaan. Het is dus meestal wel zinvol om die oefening te doen, ook al hebt u een punt. Die vraag moet je altijd stellen en die afweging moet altijd gebeuren.

Jullie bekommernissen worden heel breed gedeeld. Wat ik zeg, is niet revolutionair, omdat er een consensus is gegroeid over de bekommernis dat ten eerste restauratie gebeurt met respect voor de erfgoedwaarden en de hedendaagse noden, ten tweede dat mijn administratie het nodige doet om haar kennis over materialen en technieken up-to-date te houden, ten derde dat mijn administratie die kennis gebruikt om gericht, eerlijk en constructief te adviseren, en ten vierde dat mijn administratie consequent en eenvormig adviseert. Voor elk geval moet er een aparte afweging gebeuren. Je kunt niet de facto zeggen dat die of die techniek overal wordt toegepast. Die lijn houd ik aan, en dat blijkt ook uit mijn beleidsnota, uit mijn antwoorden op diverse vragen, en uit de verwachtingen ten aanzien van mijn leidend ambtenaren.

Er bestaat geen traject dat enkele jaren geleden opgestart zou zijn. Ik heb dat gevraagd aan de administratie. In de schriftelijke vragen wordt erop gealludeerd dat er een traject opgestart zou zijn. Ik krijg het antwoord dat er toen geen traject is opgestart en dat de administratie er ook geen weet van heeft. In mijn beleidsnota heb ik er geen melding van gemaakt. Ik heb wel de klemtoon gelegd op het centraal staan van de innovatie en het zoeken naar energiezuinige technieken bij onroerend erfgoed.

Het hoofdstuk conservatie en restauratie van bouwkundig erfgoed van de onderzoeksbalans wordt in 2011 uitgebreid met de delen curatieve conservatie bouwkundig erfgoed en restauratie bouwkundig erfgoed. Het deel preventieve conservatie wordt geactualiseerd. Het aspect beglazing of energieprestaties komt niet expliciet aan bod in de onderzoeksbalans. Er is in het meerjarenprogramma van het VIOE wel een duidelijk omschreven project over energieprestaties opgenomen, waarvan de deelactiviteiten beschreven zijn.

Het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed heeft de opdracht om dat te behartigen, om het voortouw te nemen, de ontwikkelingen op de voet te volgen en zelf te initiëren waar het kan. In 2011 zal het VIOE een handleiding publiceren over het onderwerp innovatieve en energiezuinige maatregelen in functie van het verbeteren van energieprestaties in monumenten. Dat is nieuw. Het is belangrijk dat die handleiding wordt ontwikkeld.

Mijn administratie zal de resultaten van deze kennisverwerving en expertiseopbouw toepassen op en evalueren in het modelrestauratieproject in de sociale woonwijk Klein Rusland te Zelzate. Het VIOE neemt actief deel aan het Vlaams klimaatnetwerk, opgericht in 2009, waar naast kennisuitwisseling met experts uit de sector roerend en onroerend erfgoed, ook actief wordt gezocht naar duurzame oplossingen voor erfgoed, milieu en gebruiker.

Daarnaast zetelde het VIOE in de stuurgroep Technologische dienstverlening renovatie van gebouwen van het WTCB, waarin naast de bouwsector zelf ook onderzoeksinstituten en producenten zetelden. In het kader van het programma innovatief aanbesteden is voor april 2011 de lancering van het project energiezuinig bouwen in de sociale woningbouw, rusthuizen, onderwijsinstellingen en in onroerend erfgoed opgenomen.

Innovatief aanbesteden creëert, zoals u weet, een uniek kader waarbinnen de overheid en de bedrijfswereld samen innovatieve oplossingen kunnen ontwikkelen voor specifieke uitdagingen van de overheid. De betrokkenheid van meerdere partners, zowel overheid als privé, is cruciaal bij deze projecten.

In mijn antwoord op de schriftelijke vraag van de heer Caron heb ik duidelijk gemaakt dat er consequent moet worden gehandeld. Hier wordt, met de problematiek van isolerend glas als voorbeeld, effectief een overzicht geboden van de verschillende mogelijkheden die er zijn en wordt ook duidelijk gesteld dat de keuze voor deze of gene mogelijkheid afhangt van de bestaande ramen zelf. Niet elk raam leent er zich toe om zelfs het dunne, dubbele glas dat nu bestaat, daarin te plaatsen. Er is ook superisolerend enkel glas. Er is isolerende dubbele beglazing met een beperkte dikte, er zijn achterzetramen, en er zijn opleggelazen. Er bestaan diverse technieken. De keuze hangt af van diverse factoren, onder andere de bestaande ramen, de erfgoedwaarde, de bewaringstoestand en de mate waarin ze ingrepen verdragen.

Het kan zijn dat ramen en beglazing nog in heel goede staat zijn. Dan zou het zonde zijn om een ingreep te doen. Dan kan men opteren voor een achterzetraam om een isolerend effect te hebben. Een van de aspecten is ook het uitzicht van het glas. Het kan onogelijk lijken, maar dat is het niet. Als je dit vervangt door een glashelder glas, dan raak je aan de erfgoedwaarde. Er bestaat nu isolerend glas met een oud effect. Die zaken moet je in situ afwegen in samenwerking met de ontwerper. De afweging moet geval per geval worden bekeken.

Als de handleiding van het VIOE klaar is, zal het zaak zijn dat de erfgoedconsulenten in samenspraak met ontwerper en bouwheer ter plaatse tot een oplossing komen. In het nieuwe decreet zal de premierregelgeving worden hertekend zodat een en ander ook financieel wordt gestimuleerd.

De specifieke problematiek van het dossier Dilbeek is u al uitvoerig toegelicht in antwoord op een schriftelijke vraag. Ik herhaal dat er nog geen sprake was van de nieuwe methode bij de opstart van dit dossier. De premie is toegekend op 18 maart 2008, waarna een proefopstelling gebeurde met dun dubbel glas. Die werd goedgekeurd door de erfgoedconsulent en aansluitend werd het restauratiedossier gewijzigd. In het initiële dossier is er in dialoog met ontwerper, bouwheer en erfgoedconsulent gekozen voor een goede oplossing. De proefopstelling gaf voldoening. Er is ook een aanpassing gebeurd.

Ik wil de misvatting dat, omdat er geen traject of kader is, er geen interne vorming en afstemming zou gebeuren, uit de wereld helpen. Er zijn geregeld interne en externe studiedagen, waar de consumenten aan deelnemen, waar goede praktijken worden uitgewisseld. De mensen leren van elkaar en bespreken en beoordelen praktijkgevallen. Er zijn ook opleidingen over energie, waar casussen worden besproken. Die hadden en hebben nog steeds plaats. Ze hebben betrekking op heel veel aspecten, en energie komt daarbij natuurlijk in aanmerking.

Mijn erfgoedconsulenten moeten altijd en overal mee actief nadenken en naar oplossingen zoeken. In de beleidsbrief Bestuurszaken staat dat ze oplossingsgericht moeten werken. Dat is een onderdeel van een slagkrachtige overheid. Ik hoop dat het stadium van ambtenaren die zeggen “Uw dossier is niet in orde, kom maar met een nieuw dossier”, achter de rug is. Ze moeten zoeken naar energiezuinige maatregelen met respect voor de erfgoedwaarden. Mijn leidend ambtenaren weten dat ze deze houding moeten aannemen. Als dat op bepaalde plaatsen niet zo is, dan weet ik dat graag, niet om individueel te kunnen optreden, maar om te zeggen dat dit niet kan. Dit waren drempels die moesten worden overwonnen. Vaak hebben mensen jarenlang te goeder trouw geredeneerd vanuit het schema dat er geen millimeter kan bewegen. Die periode is gelukkig voorbij. Erfgoedwaarde blijft natuurlijk primordiaal: het is geen nieuwbouw.

De voorzitter: De heer Van Mechelen heeft het woord.

De heer Dirk Van Mechelen: Het is belangrijk, zoals een federaal minister gisteren naar aanleiding van een ander spijtig ongeval zei, dat we snel sporen proberen te trekken die nadien onuitwisbaar zijn. Ook in dit dossier is het noodzakelijk dat er maximaal duidelijkheid wordt gecreëerd.

Minister, de spanning op het veld is te snijden. Ook u hebt kennis kunnen nemen van de zware uitval van Karel Van Eetvelt van UNIZO in verband met de werking en advisering in dit beleidsdomein. Ik heb daarop een reactie geschreven, maar blijkbaar was die niet interessant genoeg om te publiceren. Ik heb me daartegen verzet omdat ik vond dat dit niet kon. Bij mijn weten zijn we nog niet de Taliban, maar we doen onze job.

Minister, het is blijkbaar moeilijk om het juiste evenwicht na te streven in wat we willen in Vlaanderen. Het gaat tussen enerzijds de particuliere belangen van opdrachtgevers en ontwerpers, en anderzijds onze administratie Onroerend Erfgoed die een eigen visie heeft. We staan voor andere beleidsuitdagingen en daar moeten we door. Zelfs als een kerkgebouw maar enkele uren per week wordt gebruikt, is het toch belangrijk om het, in het kader van de instandhouding, op een temperatuur van 15 graden te houden. Ook vanuit energetisch standpunt is dat de juiste temperatuur om een gebouw te onderhouden en weer op te warmen. We moeten die investeringen op een verantwoorde manier doen.

Ruimtelijke ordening, maar zeker ook onroerend erfgoed is geen moderne wiskunde. Dat vat je niet in axioma's en spelregels die je aftoetst en waarop je de regel van drie toepast. Anderzijds schort er toch iets aan de heel complexe adviseringsstructuur en -opdracht die sommige ambtenaren hebben. In bepaalde vakliteratuur van het VIOE wordt tegenwoordig geschreven dat onbekend onbemand is. Sommigen slaan de bal toch wel eens mis. Opleiding is meer dan ooit nodig, maar de opleiding van de erfgoedconsulenten moet gepaard gaan met het aanreiken van een duidelijk kader, waarbinnen ontwerpers weten waar ze zich aan te verwachten hebben.

Ik wil hier niet de rekening maken van de problematische werking in bijvoorbeeld Vlaams-Brabant. Een burgemeester van een hertogelijke stad voert de strijd. Het zijn significante zaken die aantonen dat er iets misloopt. Als mensen als Louis Tobback en Karel Van Eetvelt dergelijke signalen geven, kunnen we zeggen dat het idioten zijn en aan mensen die parlementaire vragen stellen, dat ze zich met iets anders moeten bezighouden. Ik kan alleen maar waarschuwen dat er iets misloopt.

Minister, ik ben blij dat u de koe bij de horens vat. Als de handleiding, die is aangekondigd voor dit jaar, beschikbaar is, dan moeten we die uitvoerig in deze commissie bespreken en er specialisten bij vragen.

De voorzitter: Minister Bourgeois heeft het woord.

Minister Geert Bourgeois: Ik kan die conclusies onderschrijven. Ik zal de leidend ambtenaar vragen dat de handleiding, zodra ze klaar is, hier wordt gepresenteerd. Dat kan een heel nuttige dialoog zijn.

Ik kan van onze ambtenaren niet dulden dat ze niet mee oplossingsgericht werken. Dat heb ik ook gezegd als antwoord op wat Karel Van Eetvelt heeft gezegd. Ik heb de verdediging van mijn ambtenaren opgenomen, en daar blijf ik ook bij. Het verwijt dat ze Taliban zouden zijn, is een hoogst ongelukkige vergelijking. De Taliban hebben erfgoed vernietigd. Het punt is dat de overheid efficiënt moet zijn. Als dat niet voldoende gebeurt, dan hebben we wel een probleem. Daar ben ik het volkomen mee eens. We maken daar trouwens volop werk van, in het kader van de uitvoering van de aanbevelingen van de commissies-Berx en -Sauwens. Nog deze maand komen de eerste maatregelen. Voor de zomer moet ook het meer ingrijpende werk duidelijk zijn.

De voorzitter: Het incident is gesloten.

■

Vraag om uitleg van de heer Bart Caron tot de heer Geert Bourgeois, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand, over de procedure die door Erfgoed Vlaanderen werd gevolgd voor het aanstellen van een ontwerpbureau voor de cultuurhistorische ontsluiting van het kasteel van Horst - 941 (2010-2011)

De voorzitter: De heer Caron heeft het woord.

De heer Bart Caron: Voorzitter, minister, collega's, het lijkt een particulier dossier, als je het over één erfgoedgegeven hebt, maar dit is natuurlijk niet zo'n courant en alledaags dossier. Het wordt daarenboven beheerd door een van onze Vlaamse partnerorganisaties, en daarom is het toch een zeer cruciale kwestie. Ik gebruik dit dossier overigens ook om een bredere kwestie rond omgang met erfgoed, aanbestedingsproblematiek enzovoort aan te kaarten.

Op 2 december 2010 schreef Erfgoed Vlaanderen een bijzonder bestek uit voor het aanstellen van een ontwerpbureau voor het realiseren van een integrale creatieve ontsluiting van het kasteel van Horst te Holsbeek. Erfgoed Vlaanderen gaat hiermee op zoek naar een externe dienstverlener inzake de cultuurtoeristische ontsluiting van het kasteel. Omdat de opdrachthouder onderworpen is aan de reglementering inzake overheidsopdrachten, werd een bijzonder bestek verspreid.

De procedure liep tot 20 januari 2011, de uiterste indiendatum voor de offertes. In een brief, gedateerd op 14 januari, drie dagen voor de indiening van mijn vraag, werd aan de geïnteresseerde kandidaat-contractanten echter gemeld dat de procedure voor het bijzonder bestek werd stopgezet. De stopzetting kwam er wegens juridische en administratieve verwickelingen na de publicatie van het bestek en om de ontwikkeling van het project niet in gevaar te brengen.

Minister, ik heb daar heel wat vragen bij. Welke juridische en administratieve verwickelingen noopten de vzw Erfgoed Vlaanderen ertoe de procedure stop te zetten? Wie neemt de verantwoordelijkheid hiervoor op?

Vindt u het normaal dat de indieners van een bestek slechts vier dagen voor de finale indieningsdatum op de hoogte worden gebracht van het feit dat de procedure wordt gestopt? De indieners – en ik ken er verschillende van – hebben ondertussen al heel wat werk geleverd bij de opmaak van hun dossier. De vereisten van het bestek zijn reusachtig. Is het eigenlijk nog aanvaardbaar dat dergelijke zware eisen worden gesteld door middel van aanbestedingsdossiers aan de zogenoemde freelancers op de markt? De opmaak van dit bestek is een zeer uitgebreide opdracht. Het is een studie op zich om dat te kunnen indienen, zeker voor kleine bureaus, met een groot risico op het niet halen van de opdracht. De vraag is of de zware inspanningen die vereist worden, in verhouding staan tot de opdracht die eraan vast hangt.

Bij architectuuropdrachten kwam dit probleem in het recente verleden ook vaak voor. Daar heeft men het opgelost door te werken met het systeem van de voorafgaande open oproep. Men maakt dus een soort selectie in twee stappen. Eerst is er een open oproep tot geïnteresseerde partners. Uit die geïnteresseerde partners wordt dan een minimale selectie gemaakt van mogelijke kandidaten. Dat beperkte aantal kandidaten wordt dan ook vergoed voor het werk dat ze in dat kader gedaan hebben.

U bent als minister ook verantwoordelijk voor de Vlaamse Bouwmeester. U kent dus ook die manier van werken, die door de opeenvolgende bouwmeesters van de Vlaamse overheid gepropageerd is, namelijk het systeem van de open oproep. Kan dat model ook niet worden overgenomen voor dit soort projecten? Voor veel van die bureaus, die meestal geen grote ondernemingen zijn, zou dat een veel werkbaardere formule zijn.

Welke gevolgen heeft de stopzetting van de aanbesteding op de integrale creatieve ontsluiting van het kasteel van Horst? Wordt er een nieuw bijzonder bestek uitgeschreven? Wanneer komt het er en waarin zal het verschillend zijn? Is de procedure, zoals ze nu liep, eerder al gebruikt voor cultuurtoeristische ontsluiting van erfgoed? Zo ja, zijn er toen problemen gerezen? Zo neen, waarom werd er niet voor een nieuwe procedure gekozen?

Minister, mocht ik van dit laatste punt zeker zijn, dan zou ik een interpellatieverzoek hebben ingediend, maar ik zal het nu met de nodige voorzichtigheid zeggen. Ik vernam informeel dat men voor de realisatie van dit project rekende op subsidies van Toerisme Vlaanderen. Anders gezegd: Erfgoed Vlaanderen rekent op subsidies van Toerisme Vlaanderen. Een partnerorganisatie uit Erfgoed rekent dus op de middelen van een Vlaams agentschap. Voor Toerisme Vlaanderen moest men een dossier indienen tegen 1 februari, terwijl het bestek voor het kasteel van Horst door de kandidaten moest worden ingediend op 20 januari. Dat zou dan betekenen dat de ingediende bestekken, althans volgens mijn informatie, moesten dienen voor een subsidieaanvraag bij Toerisme Vlaanderen.

Het klopt toch niet dat men de visie, de ontwikkeling en de kennis van privébedrijven zou inzetten om naderhand een subsidiedossier op te maken? Het klopt ook niet dat men de toewijzing van een opdracht afhankelijk laat zijn van een nadien nog te verwerven subsidietoezegging door Toerisme Vlaanderen. Dat zijn toch ongezonde verbindingen die daar gemaakt worden? De procedure is nu stopgezet. Ik zou van u willen weten of er zo'n verband bestaat en wat u daarover denkt.

De voorzitter: Minister Bourgeois heeft het woord.

Minister Geert Bourgeois: Mijnheer Caron, het gaat inderdaad om een individueel dossier met betrekking tot een rechtspersoon die volledig autonoom is. Dat wil ik van meet af aan beklemtonen. Erfgoed Vlaanderen krijgt wel subsidies van de Vlaamse overheid, maar voor de rest is dat een autonome vzw. U kent de werking en de structuur ervan. Wat daar beslist wordt, is de volledige verantwoordelijkheid van de vzw Erfgoed. Alle informatie die ik u geef, heb ik ook bij die mensen moeten opvragen. Dat dossier is niet in behandeling bij mijn diensten.

Ik heb mij afgevraagd of dit materie is waar ik antwoord op moet geven. Ik zal dat toch doen, in alle openheid. Die informatie is mij verstrekt, maar het is dus geen strikte overheidsbeslissing.

De meeste collega's zullen het kasteel van Horst wel kennen. Het is een zeer beeldbepalend historisch gebouw van het Hageland. Het is ook een heel belangrijke toeristische trekker. Het is ook een heel fotogeniek kasteel, een echt kasteel zoals kinderen én volwassenen zich een middeleeuws kasteel voorstellen. Het is heel uniek, in die zin dat er sinds de laatste adellijke bewoonster in de 17e eeuw geen noemenswaardige verbouwingen meer aan gebeurd zijn, wat bij andere kastelen vaak wel het geval is. Het is dus heel authentiek gebleven. Het geeft een uniek inzicht in de bouw van kastelen in de 15e en de 17e eeuw.

Sinds 1996 is het kasteel in beheer van Erfgoed Vlaanderen vzw, dat een aantal gebouwen in beheer heeft gekregen en daar niet altijd, hoofdzakelijk om financiële redenen, goed weg mee kon. We hebben het paleis op de Meir nu volledig gerestaureerd en gerenoveerd. Dat is gebeurd met middelen van Bestuurszaken. Dat is voor Erfgoed Vlaanderen vaak een probleem.

Eind 2007 werd het kasteel samen met 113 hectare natuur aangekocht door het Agentschap voor Natuur en Bos van de Vlaamse Overheid. Al die tijd is er werk gemaakt van de aanpak van de restauratie en de herbestemming van het kasteel. In 2001 al werd een architect aangesteld voor de restauratie. Sindsdien is er weinig gebeurd. De zaak heeft stilgelegen. Bij navraag bleek dat een hoofdzakelijk financieel verhaal. Er was een gebrek aan middelen om daarmee verder te gaan.

Ik ben blij dat ik op 9 juli 2010 een premie heb kunnen verlenen van 806.000 euro voor de eerste fase van de restauratie. Eind december vorig jaar is de restauratie ook effectief van start kunnen gaan. De ridderzaal wordt aangepakt. Later komen de gevels, de daken en de linkervleugel aan bod. U weet dat het mijn beleid is om herbestemming en een aangepast gebruik te zoeken voor beschermde monumenten. Dat geldt ook absoluut voor het kasteel van Horst, een beeldbepalend kasteel in zeer gave staat. De overheidsopdracht waar u het over hebt, mijnheer Caron, moet in dat kader gezocht worden.

Erfgoed Vlaanderen zoekt naar een combinatie van cultuurtoeristische en commerciële functies. Erfgoed Vlaanderen, een vzw met weinig middelen, bekijkt hoe men dat in stand kan houden en hoe er, als het enigszins kan, middelen gegenereerd kunnen worden, zoals dat ook gebeurd is op de Meir en op andere plaatsen. Dat is nu aan de gang.

Om dit ontsluitingsconcept verder uit te werken, heeft Erfgoed Vlaanderen begin december van vorig jaar een oproep gepubliceerd voor de aanstelling van een conceptbureau, onder de vorm van een onderhandelingsprocedure. U stelt vragen bij de procedure op zich en bij de stopzetting ervan.

Erfgoed Vlaanderen had dus in 2001 – toen heette dat nog de vzw Stichting Vlaams Erfgoed – een architectuurovereenkomst gesloten. De architect kreeg ook een algemene coördinerende opdracht. Toen die architect, die al bezig was met de uitvoering van de restauratiewerken, vernam dat er een aanbesteding liep voor de ontsluiting, heeft hij gesteld dat hij het daar niet mee eens was en dat het onder zijn opdracht viel. Er is discussie ontstaan tussen de eerste architect en Erfgoed Vlaanderen, dat verplicht was om de procedure even ‘on hold’ te zetten. Ondertussen is ze heropgestart. Eventuele inspanningen, kosten en dergelijke meer zijn dus niet verloren.

De architect wees er dus op dat hij een algemene coördinerende opdracht heeft en dat er geen nieuw bureau kan worden aangesteld. Er heeft overleg plaatsgevonden en men is uiteindelijk tot een oplossing komen, waarbij de aanstelling van de ontwerper, design & build, opnieuw zal worden opgestart. Daarbij is wel de afspraak gemaakt dat de coördinatie, ook wat betreft de ontsluitingsopdracht, ressorteert onder de opdracht van de eerste architect.

De nieuwe overeenkomst met de aanvankelijke architect komt ook op de raad van bestuur van Erfgoed Vlaanderen, waarbij dus wordt gezegd dat dit deel ook onder zijn coördinerende opdracht valt. Hij zal daar dus ook ereloonmatig bij betrokken zijn. Zonder me uit te spreken over wie nu gelijk had, vind ik het een goede zaak dat men er op zo'n korte tijd uit is geraakt op een minnelijke manier, eerder dan in een procedure te gaan die jaren zou aanslepen en de zaken zou vertragen.

Ik ben meteen op het antwoord op uw vijfde vraag gekomen. Ik heb hier de kopie van de aangetekende brief die verstuurd zal worden op 17 februari aan de bureaus die hebben meegedaan. Daarin wordt gezegd dat de offertes moeten worden ingediend tegen 4 maart. Er is dus een bevroering geweest van de procedure, maar men zal die procedure kunnen voortzetten zonder dat er een nieuw bestek wordt uitgeschreven. We willen op die manier werk maken van die ontsluiting.

Op de vraag wie er verantwoordelijk is voor deze verwickelingen, wil ik heel duidelijk zijn. Erfgoed Vlaanderen is een autonome vzw. De volledige verantwoordelijkheid voor dit dossier en de verwickelingen ligt dus bij Erfgoed Vlaanderen.

U stelt vragen bij het feit dat die mensen maar vier dagen van tevoren dat bericht hebben gekregen. Ik kan dat ook alleen maar vaststellen en betreuren. Ik neem aan dat u het evenzeer betreurt. Voor alle mensen die hebben deelgenomen, moet dat een koude douche zijn geweest. Maar goed, dat heeft te maken met de discussie dat de architect die in 2001 een opdracht had gekregen, ertussen is komen fietsen en heeft gezegd dat het onder zijn coördinerende opdracht valt. Gelukkig is deze zaak in der minne opgelost en zal de algemene coördinatie blijven bij de aanvankelijk aangestelde architect. Conceptueel is dat een goede

zaak. Het is iemand die het geheel overschouwt, en ziet of alles wat er gebeurt, ingepast is in de restauratie. Zoals gezegd, start de procedure opnieuw en zal ze hopelijk een goed vervolg kennen.

De procedure die Erfgoed Vlaanderen heeft gehanteerd, is een onderhandelingsprocedure met bekendmaking. Dat is een standaardprocedure die toelaat om kandidaat-inschrijvers toelichting te laten geven bij hun voorstel en die de opdrachtgever toelaat om de inschrijving van de kandidaten bij te sturen of alleszins de mogelijkheden voor bijsturing te onderzoeken. De opmaak van een dossier hiervoor vraagt inderdaad tijd, maar het is volgens Erfgoed Vlaanderen toch niet onoverkomelijk en niet zo uitgebreid als bij een open oproep. Er zijn 24 bureaus die het bestek hebben opgevraagd, wat wijst op een grote interesse, en slechts één bureau heeft een bijkomende vraag gesteld om meer uitleg bij de procedure. Voor de anderen was het blijkbaar toch een duidelijk dossier.

Men vraagt een prijsopgave voor de verschillende deelfasen van de opdracht, deels op basis van ereloonpercentages. Er wordt een beperkt creatief voorstel voor de ontsluiting gevraagd, waarin het bureau een visie kan geven en motiveren hoe het de openstelling en ontsluiting ziet. Er is gevraagd naar een eerste aanzet voor communicatie over het ontsluitingsconcept, en een werkplan van hoe het bureau de volledige opdracht wil aanpakken. Het bestek is dus duidelijk over wat er verwacht wordt van de inschrijvers bij hun offerte: beperkte ontwerpen, dus schetsen, die de visie van de kandidaat op de opdracht moeten illustreren, met daaraan gekoppeld een prijsopgave. De echte opdracht, het uitwerken van het volledige ontsluitingsconcept en de gedetailleerde communicatiestrategie, komt pas als de opdracht effectief is toegewezen.

Erfgoed Vlaanderen zegt mij dat de financiële verplichtingen van een systeem met vergoedingen voor uitgewerkte ontwerpen, zoals bij de open oproep, voor Erfgoed Vlaanderen niet haalbaar zijn. Erfgoed Vlaanderen is een vzw met beperkte middelen en heeft dus gekozen voor die onderhandelingsprocedure. Die procedure is volkomen legaal en maakt deel uit van de wetgeving op de overheidsopdrachten.

De procedure die Erfgoed Vlaanderen heeft gehanteerd, is een klassieke onderhandelingsprocedure met bekendmaking. Erfgoed Vlaanderen heeft deze procedure al eerder toegepast voor de aanstelling van een ontwerper voor het ontsluitingsconcept voor de abdijsite Herkenrode, voor het Oosteroeverproject in Oostende en voor het paleis op de Meir. Tot nu toe zijn daar nooit discussies of problemen gerezen.

U verneemt dat men rekende op subsidies van Toerisme Vlaanderen. U begrijpt dat ik een koppeling tussen de beide beleidsdomeinen alleen maar kan toejuichen. Ik vind het belangrijk dat een band wordt gecreëerd tussen erfgoed en toerisme. Het kasteel van Horst is nu al een van de belangrijkste troeven van de toeristische regio Hageland, en in het strategisch plan voor toerisme in het Hageland wordt het ook als een hefboomproject vernoemd.

Dat er voor de cultuurtoeristische ontsluiting van het kasteel een subsidieaanvraag zou worden ingediend in het kader van de toeristisch-recreatieve projecten (TRP), kon men verwachten. Erfgoed Vlaanderen is altijd bijzonder creatief, ook op federaal vlak. Die mensen proberen altijd het maximum te halen uit een minimum aan middelen. De timing van de procedure was inderdaad zo dat ze zouden proberen voor de afsluitingsdatum van de TRP-dossiers een dossier in te dienen. Die datum hebben ze niet gehaald. Ik kan alleen maar zeggen dat dat niet is gebeurd. Ze vallen dus wat betreft de beoordeling buiten de lopende procedure.

De voorzitter: De heer Caron heeft het woord.

De heer Bart Caron: Minister, ik dank u voor het antwoord. De problematiek van de procedure die nu loopt, is opgelost. Ik begrijp ook waarom ze werd bevroren. Als je dat niet weet, komt dat bevreedend over. Het was in de brief ook niet duidelijk.

De tweede problematiek is die van de aanbestedingen bij Erfgoed Vlaanderen of algemeen in erfgoed. Ik zal u een kopie bezorgen van het lijstje van dingen die mensen moeten opgeven. Als men zegt dat het gaat over algemene dingen, is dat niet juist. Men vraagt zeer uitgewerkte en gedetailleerde voorstellen in deze fase. Ik geef een voorbeeld uit het lijstje, punt 8: uitwerken van de globale scenografie en ontsluitingstechnieken in het bezoekersparcours; een omstandige omschrijving van de te gebruiken presentatietechnieken en materialen met bijhorende consequenties op toekomstig onderhoud en vervangingsinvesteringen; uitwerken van een stappenplan en een concept voor de realisatie. Alle elementen worden in detail in deze fase opgevraagd bij al die bureaus. Ik houd van een professionele aanpak, maar men moet een beetje rekening houden met de draagkracht van die organisaties. De vraag is: zou een tweestappenverhaal het nu zoveel moeilijker maken? We zouden daar echt eens over moeten nadenken.

Minister, ik ben het natuurlijk principieel eens met u dat toerisme en erfgoed veel linken met elkaar hebben en gekoppeld kunnen worden. Wat zou hier correct zijn? Dat men dit project opzet en een keuze maakt met welk bureau men zal werken, en dat men op basis van de visie die door dat bureau wordt voorgedragen en wordt gevalideerd door het bestuur van Erfgoed Vlaanderen, een subsidieaanvraag indient bij Toerisme Vlaanderen, kan ik aannemen. Aan u zou men een subsidieaanvraag indienen vooraleer men ook maar heeft beslist over de definitieve toewijzing. Dat zijn op zich ongezonde situaties. Men moet het stappenplan correct volgen en pas na de toewijzing, de aanvraag indienen. Of anders moet men een globale aanvraag indienen op basis van een door Erfgoed Vlaanderen ontwikkelde visie. Daar klopt dus een en ander niet.

Minister, ik hoop echt dat men in de toekomst wat dat betreft wat flexibeler is en minstens eens onderzoekt of een tweestappenaanpak voor erfgoed niet nuttig zou zijn. Minister, laat ons hopen dat er in de toekomst nog veel ontsluitingsdossiers kunnen komen voor erfgoed. Iedereen zal er alleen maar beter van worden, maar dan moeten we ook denken aan meer hedendaagse manieren van selectie van kandidaten die een dergelijk concept uitwerken.

De voorzitter: Minister Bourgeois heeft het woord.

Minister Geert Bourgeois: Mijnheer Caron, ik begrijp uw bezorgdheid, maar ik stel vast dat 24 bureaus hebben meegedongen. Het moet dus niet zo zijn dat ze voor een onmogelijke opdracht staan. Ik weet niet of u het document 'Visie op ontsluiting' ook hebt. Erfgoed Vlaanderen had een zeer gedetailleerde nota gemaakt voor alle bureaus, met de randvoorwaarden, de visie op de ontsluiting, het algemeen kader, de indeling, het bezoekersonthaal, met de inkleuring van alle aspecten in het kasteel.

Diverse bladen hebben betrekking op het bezoekersonthaal, dan zijn er vier gedetailleerde schetsen met toelichtingen over de leefculturen, dan een deel over een inkomstengenererende invulling met de uitgangspunten. Het is geen opdrachtgever die zegt: begin er maar aan met een wit blad. Je kunt erover discussiëren, maar niemand is verplicht om mee te dingen. Men krijgt de publicatie van een opdracht. Ik zie dat Erfgoed Vlaanderen vooraf behoorlijk wat huiswerk heeft gemaakt en dat heeft bezorgd aan al die bureaus die dat niet in detail moesten uitwerken, maar wel een visie moesten ontwikkelen, uitgaande van de visie die de erfpachthouder zelf al had ontwikkeld: wat willen we toeristisch, wat willen we commercieel, wat zijn de diverse ruimten, wat zijn de circuits in het kasteel? Er is dus al heel wat voorbereidend werk dat toelaat aan een bureau om niet met oeverloos veel kosten te moeten meedingen. Uiteraard maakt wie meedingt, een aantal kosten, maar dat is zo bij elke overheidsopdracht. Heel veel aannemers nemen deel en mogen nooit iets uitvoeren. Architecten krijgen af en toe wel vergoedingen voor opdrachten die ze hebben vervuld, aannemers niet.

De heer Bart Martens: Het is klein bier in vergelijking met de studiekosten die gemaakt zijn door aannemers in het kader van het Oosterweeldossier.

Het kasteel van Horst maakt ook een stuk van ons cultureel erfgoed uit, want het stond model voor het kasteel van de Rode Ridder. De stripfanaten onder jullie zullen dat wel weten.

De voorzitter: Het incident is gesloten.

■

Vraag om uitleg van de heer Dirk Van Mechelen tot de heer Geert Bourgeois, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand, over een maatschappelijk draagvlak voor beheerskaders voor onroerend erfgoed - 1113 (2010-2011)

De voorzitter: De heer Van Mechelen heeft het woord.

De heer Dirk Van Mechelen: Voorzitter, minister, collega's, aan de grond van deze vraag ligt natuurlijk casuïstiek. U zult wel weten wat ik daarmee bedoel.

Ik heb een schriftelijke vraag gesteld over het bestaan van een beheerskader voor de aanleg van sport- en spelzones binnen beschermd onroerend erfgoed. Minister, u hebt me laten weten dat dit op dit ogenblik geen prioriteit is. Nadien laat u zich, waarschijnlijk toevallig, uit over de vele onderwerpen die met betrekking tot het onroerend erfgoed uitvoerig in de media komen, zoals historische badkarren, Mariagrotten en gipsen beelden. Het zal wel toeval zijn dat het net die onderwerpen zijn waar ik u vragen over heb durven te stellen.

De kern van de zaak is dat ik niet meer mee ben. In uw beleidsbrief en beleidsnota stelt u dat u absoluut wilt gaan inzetten op het vergroten van het maatschappelijk draagvlak, en uit uw conceptnota leer ik dat u dat wilt doen door het aanbrengen van onder meer werfborden. Maar aan de andere kant stel ik vast dat u zich nogal laatdunkend uitlaat over zaken die, in tegenstelling tot andere, wel aan de basis leven en dat media daarover berichten. Ik word zelfs opgebeld door de radio over het dossier van de historische badkarren, over Mariagrotten, over gipsen beelden, over kapellen, over Mariabeelden, over kant, over de diamantnijverheid in de Kempen, over de hopindustrie. Ik kan alleen maar vaststellen dat het dingen zijn waar de mensen mee bezig zijn en waarvan ze bezorgd zijn dat ze zouden verdwijnen. Dat is uiteraard geen toeval.

Minister, ik heb ooit gezegd – en het was positief bedoeld – dat we in de erfgoedsector gelukkig heel wat professionele amateurs hebben, maar we moeten wel zorgen dat er geen amateuristische professionals zijn. We moeten beiden op elkaar afstemmen, want het is juist de kracht van ons erfgoedbeleid en onze erfgoedwerking dat we goede professionals hebben en zeer gedreven amateurs die we bij ons moeten houden. Het is mij een raadsel hoe u het draagvlak voor onroerend erfgoed wilt vergroten, zonder dat u systematisch werk wilt maken van de dingen die nogal wat mensen bezighouden. Waarom ze niet inventariseren en al dan niet beschermen?

U hebt vrijdag in uw toespraak een toespeling gemaakt dat om de hoek altijd het probleem komt kijken van het afschuwelijk kunstmatig onderscheid tussen het roerend en onroerend erfgoed. We moeten er misschien voor zorgen dat we deze legislatuur het vergevorderd protocol tussen de verantwoordelijken, zowel beleidsmatig als administratief, voor roerend en onroerend erfgoed tot stand zouden kunnen brengen en een goede samenwerking ertussen.

Maar goed, u kiest voor andere prioriteiten met betrekking tot de beheerskaders die moeten worden opengesteld. Dat is vanzelfsprekend uw recht en uw verantwoordelijkheid. Ik wil weten welke dat worden, om wat ermee te doen, om de keuze te begrijpen.

Minister, waaruit bestaat het beheerskader voor wat u de prioritairere beheersproblemen noemt, met name de leegstand van agrarisch en kerkelijk patrimonium? Hoe is dit beheerskader tot stand gekomen? Wie houdt zich ermee bezig? Wat zijn de nieuwe krijtlijnen ervan? Op welke basis werden deze problemen als prioritair aangeduid? Hoeveel agrarische infrastructuur en

hoeveel kerken die beschermd zijn als onroerend erfgoed, staan leeg? Hoe pakken we dat aan? Dat leegstaand kerkelijk onroerend erfgoed een probleem is, zal niemand betwisten. Daar zijn ook al studies over uitgevoerd. Waarom is net voor deze zaken een duidelijk beheerskader nodig, terwijl met de vigerende regelgeving nogal wat herbestemmingen kunnen worden doorgevoerd, en met succes trouwens? De voorbeelden in binnen- en buitenland worden legio. Ik dacht dat er een goede dynamiek tot stand was gekomen, onder meer op basis van studiedagen georganiseerd door het VIOE.

Minister, hoe is te verklaren dat de aanleg van sport- en spelzones in beschermd onroerend erfgoed in bepaalde provincies bijzonder offensief wordt bekeken, terwijl dat in andere provincies heel strikt wordt gereguleerd en, eufemistisch gezegd, compleet wordt afgeblokt, waardoor nogal wat ontwikkelingspotenties van bepaalde domeinen worden beperkt? Iedereen kent het probleem van het Boekenbergpark te Antwerpen, dat we breed hebben behandeld. In andere plaatsen, zoals Berlaar, is dat veel restrictiever aangepakt.

Waarop baseert u de stelling dat beheerskaders niet nodig zijn voor veel vormen van erfgoed? Of zegt u dat u daar de middelen en de mensen niet voor hebt? Dat zou een adequater antwoord zijn. Uit vragen blijkt dat we nogal wat moeite hebben om exacte statistische gegevens over adviesvragen in kaart te brengen. Statistiek om de statistiek heeft geen enkele meerwaarde. Het gaat erom te weten waar de problemen zijn, wat het aantal aanvragen is en waar we moeten op inzetten.

Minister, misschien kunt u eens over het muurtje kijken omdat, na tien jaar, het Agentschap Ruimtelijke Ordening uniform werkt met Bredero light. Daar kan misschien informatie uit komen om antwoorden te geven. Wat doen we om het maatschappelijk draagvlak voor onroerend erfgoed te vergroten? Met minister Schauvliege hebben we gediscussieerd over de stoomlocomotief die door onze vingers dreigde te glijpen. De historische badkarren in Blankenberge zouden worden opgekocht door Duitsers. Het is belangrijk om daar een zekere sensitiviteit voor te ontwikkelen, zodat we onze basis bij ons houden, want dat is de kracht en de waarde van ons erfgoedbeleid. En we hebben onvoorstelbaar veel vrijwilligers, die dikwijls heel professioneel te werk gaan.

De voorzitter: Minister Bourgeois heeft het woord.

Minister Geert Bourgeois: Mijnheer Van Mechelen, uit het antwoord dat minister Muylers en ik hebben gegeven, leidt u af dat we ons denigrerend zouden uitlaten over enkele aspecten van onroerend of roerend erfgoed. Dat is helemaal niet zo. Ik laat dat voor uw rekening. We hebben alleen gezegd dat het onmogelijk is om voor alle individuele erfgoeditems beheerskaders te ontwikkelen. We hebben ook uitdrukkelijk gezegd dat een dekkende set voor beheerskaders voor elk type erfgoed onmogelijk is. We moeten prioriteiten bepalen. Dat zijn niet alleen mijn keuzes, het zijn keuzes van de hele regering, ook in het kader van het ruimtelijke plan, de aanpak enzovoort.

Op dit moment gaat de prioriteit naar de leegstandsproblematiek. De administratie concentreert zich daarop, omdat het thema's zijn die het Vlaams Parlement, de Vlaamse Regering en diverse overlegstructuren, zoals de VVSG, aanduiden als prioritaire zaken. Het zijn thema's die aan bod komen in beleidsnota's van verschillende ministers, ook in de mijne. Het betekent helemaal niet dat andere erfgoedthema's niet aan bod komen, laat staan dat er een laatdunkendheid tegenover bestaat. Veel thema's die van onderuit groeien, worden ook opgenomen. Het forum probeert in nauw overleg met zijn leden na te gaan welke noden er zijn in de zorg voor het erfgoed. Er is een brochure uitgegeven over het kerniserfgoed, het watergebonden erfgoed, zelfs over het rollend, rijdend en vliegend erfgoed. Alle erfgoedtypes kunnen onmogelijk worden behandeld. Mochten we onbeperkte middelen en mensen hebben, dan zou dat misschien wel kunnen.

De overheid is verplicht om te prioriteren. In deze zaak is dat het probleem van de leegstand. De Vlaamse Regering heeft naar aanleiding van de kortetermijnherziening van het RSV op 17

december 2010 het probleem van de leegstand van onroerend erfgoed herbevestigd als prioritair te behandelen thema. Ik verwijs ook naar de publicatie die het Interbestuurlijk Plattelandsoverleg (IPO) in het najaar zal uitgeven over de leegstandsproblematiek op het platteland. Die problematiek is aan bod gekomen via diverse maatschappelijke actoren met een duidelijke vraag voor het agrarische en het kerkelijke erfgoed. Die prioriteit neem ik zelf ook ter harte.

Het is belangrijk dat we streven naar herbestemming en hergebruik en inzet van het erfgoed dat we hebben. Uiteraard komt de scope heel snel op wat er leegstaat en wat er vlugger dreigt verloren te gaan, dan wat nog in gebruik is en dagelijks wordt verwarmd. Leegstand leidt tot verwaarlozing en verval. Een succesvolle onroerend-erfgoedzorg ligt in de mate waarin het onroerend erfgoed een functie en bestemming heeft. Het probleem van de energie dat we hebben besproken, houdt daar ook rechtstreeks verband mee. Je kunt geen beleid van herbestemming voeren, en tegelijk aan de mensen die een gebouw commercieel, toeristisch of cultureel willen gebruiken, zeggen dat ze vooral de buitenomgeving moeten verwarmen in plaats van hun eigen gebouw. Daar moet je heel consequent in zijn. Het probleem van de leegstand komt vanuit heel veel sectoren.

Er zijn al veel mogelijkheden om panden te herbestemmen op basis van de vigerende regelgeving. Toch zijn de mogelijkheden niet voldoende en blijven de diverse maatschappelijke partijen vragende partij om enerzijds de wet- en regelgeving aan te passen, en anderzijds kaders te ontwikkelen die de leegstand efficiënt en met respect voor de context kunnen aanpakken.

In mijn beleidsbrief 2011 heb ik enkele acties aangekondigd. Initiatief 14 zegt onder andere: “Leegstandsregisters kunnen in dit kader een belangrijke informatiebron zijn. Op basis van de vastgestelde tendensen in de snelinventaris, kan vervolgens voor een aantal problematische erfgoedtypes worden nagegaan waar de knelpunten liggen betreffende hergebruik en herbestemming. Op basis van de resultaten uit de leegstandsproblematiek wil ik ook de knelpunten en mogelijkheden binnen enkele concrete dossiers, zoals het agrarisch bouwkundig erfgoed en het religieus en kerkelijk erfgoed, laten onderzoeken.

Op basis van de bestaande en nieuw opgelijste elementen, wil ik onderzoeken hoe en op welke manier een algemeen beleidskader met concrete acties en aanbevelingen voor hergebruik en herbestemming van het onroerend erfgoed kan tot stand komen.”

Het onderzoeksproces is pas aangekondigd in mijn beleidsbrief, dus ik kan nog geen resultaten of cijfers voorleggen. Op uw vraag wie er zal meewerken, kan ik wel melden dat mijn administratie vanzelfsprekend zal samenwerken met de betrokken actoren, gespecialiseerde instanties en belangengroepen.

Inzake het kerkelijk erfgoed wil ik erop wijzen dat we gestart zijn met een aanpak in dialoog met de kerkelijke overheid. Op 1 juli 2010 was er een besloten studiedag, waaruit drie werkgroepen zijn gegroeid. Die zullen tegen de zomer hun beleidsaanbevelingen brengen. Ik heb dat in de commissie Binnenlands Bestuur al toegelicht.

Ons onroerend erfgoed is zeer divers. Twee speelzones kunnen beschermd zijn als landschap en een op het eerste gezicht vergelijkbare omstandigheid hebben. Maar de context en de erfgoedwaarden kunnen soms sterk verschillend zijn, waardoor een verschillende reglementering noodzakelijk is. De Conventie van Faro hecht veel belang aan erfgoedgemeenschappen. Erfgoedzorg gaat inderdaad vaak gepaard met een belangenafweging, waarbij de gemeenschap inspraak wil hebben hoe er met haar erfgoed wordt omgesprongen. Twee speelzones kunnen soms op een totaal andere wijze worden benaderd door de aanwezige gemeenschap.

Juist door de enorme diversiteit van ons erfgoed is het belangrijk dat mijn erfgoedconsulenten flexibel zijn. Enerzijds moeten ze streven naar een maximaal behoud van de aanwezige erfgoedwaarden. Anderzijds moeten ze steeds proberen de behoudseisen te verzoenen met

hedendaagse normen en maatschappelijke behoeften. Met andere woorden, het doel is te zoeken naar een oplossing op maat, wat iets totaal anders is dan willekeur. Dat kunnen we niet tolereren. De erfgoedconsulenten oordelen trouwens zelden individueel, zeker niet in complexe dossiers, wat ten goede komt aan een evenwichtige afweging.

Ik wil benadrukken dat beheerskaders helemaal niet de bedoeling hebben om het omgaan met een bepaald type erfgoed in een keurslijf te gieten. Als we een handleiding hebben, zal men nog een afweging moeten maken in situ met betrekking tot de vraag wat de beste oplossing is voor dit monument. Het omgekeerde zou slecht zijn. Ik kan me voorstellen dat men, rekening houdend met de wensen van de lokale gemeenschap, komt tot een verschillende oplossing voor sport- en speelzones.

Ik citeer uit mijn beleidsnota: “In de beheerskaders worden veel voorkomende inhoudelijke en technische beheersvragen beantwoord met een concrete oplijsting van de bestaande mogelijkheden en beperkingen. De beheerskaders geven aldus objectief richting aan de adviezen van ambtenaren en aan de acties van erfgoedeigenaren en beheerders. Op een concreter niveau zullen beheerskaders resulteren in beheersovereenkomsten met betrokken beleidsdomeinen, studiedagen, handleidingen, boeken met goede praktijkervaringen, aangepaste projectcoördinatie en de realisatie van modelprojecten.”

Ik heb nooit verklaard dat beheerskaders voor bepaalde types erfgoed of bepaalde types ingrepen niet nodig zijn. Beheerskaders kunnen altijd een meerwaarde bieden. Uit noodzaak moeten we prioriteren, zelfs als we onbeperkte middelen zouden hebben.

Ik begrijp dat u zegt dat we het debat over het maatschappelijk draagvlak nog beter kunnen voeren op het moment dat we het hebben over de visienota. Dat is vanzelfsprekend. Ondertussen doe ik al het mogelijke om dat draagvlak te verbreden, in een poging om te komen tot een sterke erfgoedvereniging in Vlaanderen. De gesprekken daarover gaan verder. Iemand met ervaring begeleidt het project van samenwerking tussen de drie verenigingen. Ik hoop dat dit tot een goed resultaat leidt. Het zou op zich al een formidabele stap zijn als we, zoals in het Verenigd Koninkrijk, kunnen komen tot één sterke National Trust. Ik zie ook nieuwe initiatieven ontstaan rond erfgoed in diverse steden en gemeenten. Ik ga ervan uit dat onze erfgoedorganisaties de vinger aan de pols houden, proactief optreden, de overheid waarschuwen als dingen fout dreigen te gaan, zich profileren rond dossiers van nieuwe projecten en dergelijke meer.

Ik ga in overleg met de bouwsector. Ik denk dat we de mentaliteit in de bouwsector kunnen omkeren. Ik ontmoet daar gelukkig heel veel goodwill. Heel veel mensen in de bouwsector zien in dat wij fantastische partners kunnen zijn, en eigenlijk al zijn. Erfgoed geeft de bouwsector een enorme impuls en genereert een enorme creatie van welvaart. Ik probeer ook zo veel mogelijk, ook op lokaal niveau, de media aandacht te laten hebben voor erfgoeddossiers, restauratiedossiers en dergelijke meer. Ik stel vast dat er op heel veel plaatsen ook heel veel belangstelling voor bestaat.

De voorzitter: De heer Van Mechelen heeft het woord.

De heer Dirk Van Mechelen: Minister, ik dank u voor het antwoord. Ik begrijp dat de expliciete keuze voor agrarische en kerkelijke infrastructuur voortkomt uit de problematiek van de leegstand, onder meer op het platteland, ingevolge een IPO-studie. Ik zal die eens opvragen en bekijken. Vanzelfsprekend is iets dat leegstaat, het meest kwetsbare. Wat dat betreft, zijn we het eens. Het probleem is natuurlijk andermaal dat we amper over cijfers beschikken. U zegt dat u het in kaart zult brengen. Meestal zou men het andersom doen: eerst in kaart brengen en dan stellen dat het een prioriteit wordt. Maar goed, het voornaamste is dat we er iets aan doen.

U spreekt over herbesteding en een nieuwe functie. Dat is uitstekend, maar dat is nog onvoldoende uitgewerkt. Als ik het goed begrepen heb, kondigt u een aanpassing aan van de

wetgeving ter zake en een beheerskader van hoe we dat gaan aanpakken. Ik kan dat alleen maar aanmoedigen. Ik kijk daar met veel aandacht naar uit.

Wat sport en speelzones betreft, zegt u dat u daar een beetje ad hoc moet werken. Vanzelfsprekend is willekeur niet aangewezen, maar ook hier stellen we vast dat er een totaal verschil in benadering is naargelang de provincie. Maak er dan geen beheerskader van, maar een soort omzendbrief of richtlijn. Maak het uzelf niet te moeilijk. Doe iets, opdat de mensen zouden weten welke afwegingsparameters ze uiteindelijk moeten hanteren. Want iedereen weet dat, zeker in stedelijk gebied, de druk op onze parken met betrekking tot sport en spel bijzonder groot is. Dat leidt soms tot heel moeilijke evenwichten met milieu- en natuurwaarde en erfgoedwaarde.

Het is wel degelijk aangewezen om dat eens te bekijken, misschien ook met instanties als de Vlaamse Jeugdraad, die daar toch mee bezig is. Ik zal dit dossier met engelengeduld blijven opvolgen.

De voorzitter: Het incident is gesloten.

■

Vraag om uitleg van de heer Stefaan Sintobin tot de heer Geert Bourgeois, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand, over de toestand van de Belgische militaire begraafplaatsen en dit in het kader van ‘100 jaar Grote Oorlog’ - 992 (2010-2011)

De voorzitter: De heer Sintobin heeft het woord.

De heer Stefaan Sintobin: Minister, deze vraag is gebaseerd op een vraag in het federale parlement, en de aandacht die daaraan werd besteed in de regionale pers, van mijn stadsgenoot Bert Maertens.

Er is een inspectie aan de gang door de vzw Monumentenzorg van de Belgische begraafplaatsen. Iedereen in deze commissie, maar ook in de commissie Toerisme, onderschrijft het belang van kwaliteitsvolle infrastructuur en herdenkingssites in uitstekende staat, in het kader van het project ‘100 Jaar Grote Oorlog’. Over de partijgrenzen heen onderschrijft iedereen in dit Vlaams Parlement het belang van dit topevenement, waarmee we als Vlaanderen enkele honderdduizenden, zo niet miljoenen bezoekers naar Vlaanderen willen lokken. Onder andere de Belgische militaire begraafplaatsen moeten daar hun plaats in hebben. Maar natuurlijk zouden die in goede staat moeten zijn tegen 2014.

Uit een recent inspectieverslag zou moeten blijken dat er, in vergelijking met de begraafplaatsen van de Commonwealth en de Duitse begraafplaatsen, toch nog heel wat werk is op de Belgische militaire begraafplaatsen. Men spreekt over barsten en scheuren in de grafzerken, beschadigde of losgekomen naamplaten, schade aan de afsluitingsmuren van het kerkhof, roestige hekkens, slechte drainage van de paden en ga zo maar door.

Ook op het vlak van bezoekersonthaal, toegankelijkheid en ontsluiting dient volgens onze federale collega nog heel wat te gebeuren. Eigenlijk is dit Vlaamse materie, waar we het ook in de commissie al een paar keer over gehad hebben. Althans in de commissie Toerisme, voorzitter, want ik verneem dat de voorzitter van de commissie Openbare Werken geen vragen toelaat over dit onderwerp omdat het volgens hem een lokaal dossier is.

Op de vraag van de heer Maertens antwoordde Defensie dat de toestand de afgelopen jaren verbeterd is en dat de budgetten voor onderhoud werden opgetrokken. Minister, u weet dat onze fractie dit project al van in den beginne ondersteunt. Wij ontkennen niet dat u heel wat middelen, energie en werkkraft in dit project stopt en dat er voor het project in dit parlement en bij de publieke opinie een breed draagvlak voor bestaat, maar slecht onderhouden

Belgische militaire begraafplaatsen passen uiteraard niet in het visitekaartje dat Vlaanderen in 2014 wil afgeven.

We hebben al een paar keer aangehaald dat het federale niveau een andere visie blijkt te hebben dan Vlaanderen op het project 2014-2018. Maar we mogen uiteraard niet bij de pakken blijven zitten. De huidige federale regeringsonderhandelingen bemoeilijken de situatie natuurlijk nog, maar ik dacht te weten dat minister De Crem op de vraag van de heer Maertens had geantwoord dat er een actieplan op komst was voor de Belgische militaire begraafplaatsen.

Minister, wat is nu eigenlijk de toestand van de Belgische militaire begraafplaatsen? Hoe erg is de situatie? Is er ook een probleem met andere Belgische monumenten? Ik denk bijvoorbeeld aan de Ganzepoot in Nieuwpoort en dergelijke. Ligt de verantwoordelijkheid inderdaad volledig bij het federale niveau?

De federale collega had het vooral over de kerkhoven in West-Vlaanderen. Zijn er ook problemen met andere Belgische monumenten in de rest van Vlaanderen? Is overleg aangewezen? Hoe moet het nu verder, om op tijd klaar te zijn tegen 2014?

De voorzitter: De heer Vandaele heeft het woord.

De heer Wilfried Vandaele: Voorzitter, ik sluit me graag aan bij de heer Sintobin. Het is inderdaad onze federale collega van de N-VA, Bert Maertens, die daar werk van maakt. Blijkbaar heeft Monumentenwacht een tiental militaire begraafplaatsen in West-Vlaanderen gecontroleerd. Die onderhoudswerkzaamheden worden blijkbaar door de dienst Oorlogsgraven van Defensie uitbesteed aan privéondernemingen. Dat kost 436.000 euro per jaar. De heer Maertens stelt echter, samen met Monumentenzorg, vast dat het onderhoud toch zeer gebrekkig verloopt.

Minister, u besteedt inderdaad heel veel middelen. U investeert behoorlijk in het project ‘100 jaar Grote Oorlog’. Wij staan daar allemaal achter. Het is een schitterend project. Maar het lijkt mij een minimale vraag die we aan Defensie kunnen stellen dat het federale niveau toch de eigen oorlogskerkhoven zou onderhouden en dat het op die manier ook binnen dat project ‘100 jaar Grote Oorlog’ past. Het is misschien nuttig, minister, dat u eens een gesprek hebt met uw federale collega. Zijn er al contacten geweest? Is er onwil op het federale niveau? Of is het gewoon iets waar men overheen kijkt en waar men op geattendeerd moet worden?

De voorzitter: Minister Bourgeois heeft het woord.

Minister Geert Bourgeois: Collega's, ik wil eerst iets rechtzetten. Het is niet zo dat die rapporten van Monumentenwacht recent zijn. Er is een inspectie geweest op 19 april vorig jaar. Dat is zelfs in de pers gekomen. De provincie West-Vlaanderen heeft daar een hele persreis rond georganiseerd. Er is toen bekendgemaakt dat alle oorlogssites van WO I zouden worden geïnspecteerd door Monumentenwacht.

De inspectie dateert dus van 19 april 2010 en had betrekking op de militaire begraafplaatsen in West-Vlaanderen: twee in Alveringem, Brugge, twee in De Panne, Diksmuide, Houthulst, Nieuwpoort, Veurne en Vleteren. De rapporten werden opgemaakt in opdracht van Ruimte en Erfgoed als gevolg van de verbintenis die men is aangegaan. Ruimte en Erfgoed heeft een kopie bezorgd aan alle eigenaars en beheerders van het beschermde oorlogserfgoed, dus ook aan de Belgische overheid. Kamerlid Bert Maertens heeft de minister van Defensie daar inderdaad op 26 januari over ondervraagd.

Mijnheer Sintobin, u vroeg naar de toestand van de Belgische militaire begraafplaatsen. Ik baseer mij op de rapporten. Er kan vastgesteld worden dat het huidige onderhoud en beheer van de Belgische militaire begraafplaatsen in de provincie West-Vlaanderen te wensen overlaten. Algemeen gezien hebben de meeste problemen op de Belgische militaire begraafplaatsen betrekking op zaken als aftakeling, beheer van grafvelden en -kelders, diefstalpreventie, groenbeheer.

Meer in detail hebben ze te kampen met ontbrekende en/of niet uniforme signalisatie van grafrijen, gebrekkige bewaring van slachtofferregisters, schamele toestand van behuizing voor onderhoudsmaterieel en eventueel sanitaire gedeelten, acute ruimtebehoefte voor het bergen van niet-geïdentificeerde oorlogsslachtoffers. De graftekens zelf hebben te kampen met vorstschade, corrosie van bronzen naamplaten en bevuiling van opstaande grafstenen. Beplanting ontbreekt of heeft te kampen met zware onkruidgroei, terwijl op kerkhoven natuurlijk een intensief beheer van geschoren groeivormen noodzakelijk is.

De bewaringstoestand van de Belgische begraafplaatsen in de provincies Antwerpen – Lier –, Limburg – Halen – en Vlaams-Brabant – Herent, Tienen en Zemst – is aanvaardbaar tot goed. Er is dus een onderscheid tussen West-Vlaanderen en andere provincies. De begraafplaats van Herent bijvoorbeeld is in 2005 nog gerestaureerd.

De federale Dienst Oorlogsgraven van het Instituut voor Veteranen - Nationaal Instituut voor Oorlogsinvaliden, Oud-strijders en Oorlogsslachtoffers (IV-NIOOO) staat in voor het beheer van de Belgische militaire begraafplaatsen. Aangezien de begraafplaatsen eigendom zijn van een overheidsinstelling, kunnen hier geen onderhouds- of restauratiepremies worden toegekend. Uiteraard kan de Dienst Oorlogsgraven wel een beroep doen op het advies van de erfgoedconsulenten van Ruimte en Erfgoed bij vragen over het beheer van de sites.

Om dat te illustreren, verwijs ik naar een overleg waarop de toestand van de Belgische militaire begraafplaatsen werd besproken en dat plaatsvond op 25 januari 2010 tussen een afvaardiging van Ruimte en Erfgoed, afdeling West-Vlaanderen, en de Dienst Oorlogsgraven van het IV-NIOOO, die instaat voor het beheer van de Belgische militaire begraafplaatsen.

Onroerend Erfgoed heeft op dat overleg enkele concrete mogelijkheden voor het beheer voorgesteld, zoals: het opstellen van een open contract met steenkappersfirma's, waarbij serieel grafstenen kunnen worden geproduceerd uit lokale steengroeven, het aanbrengen van een doeltreffende en uniforme signalisatie met betrekking tot de grafrijen, het architecturaal aanvaardbaar inpassen van herkenbare registerbewaarpplaatsen en van grafkelders voor het bijzetten van stoffelijke resten, wat eventueel kan gebeuren in overleg met de diensten van de Vlaamse Bouwmeester. Er kan wellicht ook een efficiënter en kostenbesparend groenbeheer met pesticidenreductie gevoerd worden door het aanplanten, eventueel via een proefproject, van een onderhoudsvriendelijke bodembedekkende beplanting enzovoort. Ook het agentschap Inspectie Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed (Inspectie RWO) kan optreden bij verregaande verwaarlozing, maar dat lijkt voorlopig niet aan de orde.

Wat de toestand van de andere monumenten in eigendom van de federale overheid betreft, kan ik u volgende gegevens meedelen. De Dodengang in Diksmuide is eigendom van Defensie en de bijhorende Duitse bunker, die nu eigendom is van Waterwegen en Zeekanaal, wordt door Defensie overgenomen. De bewaringstoestand van die bunker is slecht. Defensie plant initiatieven om de bunker te consolideren en te restaureren en te integreren in de site van de Dodengang.

De gedenksite 4de legerafdeling te Koksijde in Wulpen, is eigendom van de Regie der Gebouwen. Ze is in concessie gegeven aan de gemeente Koksijde. De bewaringstoestand ervan is redelijk, maar onderhoudswerken dringen zich op. Het Beluik der Gefusilleerden te Brugge is eigendom van de Regie der Gebouwen. Daarvan is de bewaringstoestand vrij goed. Ook daar zijn geen initiatieven gekend bij mijn administratie. Het gedenkteken Koning Albert I aan de Ganzepoot in Nieuwpoort is eigendom van de Regie der Gebouwen. Het is een aantal jaar geleden volledig gerestaureerd. Er worden initiatieven gepland in het kader van het project Wereldoorlog I-toerisme. Er komt een nieuw bezoekerscentrum met een veel betere toegankelijkheid.

Ik heb al initiatieven genomen. Op 24 februari 2010 heb ik overleg gehad op mijn kabinet met de federale coördinator voor de herdenking 1914-1918, Jan Breyne. Daar zijn trouwens al vragen over gesteld. Het probleem van het onderhoud en de ontsluiting van de Belgische

militaire begraafplaatsen en monumenten is toen uitgebreid besproken. De heer Breyne heeft zich geëngageerd om deze problemen verder te onderzoeken en hiervoor de nodige acties te ondernemen. Wij hebben hierover nog geen concrete terugkoppeling gekregen.

Los van dit formeel overleg spreekt het voor zich dat mijn administratie op geregelde basis contacten heeft met de bevoegde federale diensten in functie van specifieke dossiers en gerichte vragen, bijvoorbeeld recent nog over de inrichting van een grafkelder annex ossuarium op de militaire begraafplaats van De Panne.

Ik heb ook kennis genomen van de uitspraken die federaal minister De Crem deed in de commissie voor Landsverdediging van 26 januari van dit jaar. De minister zegt dat de dienst Oorlogsgraven beschikt over de inspectierapporten van Monumentenwacht, die bezorgd zijn aan alle eigenaars, en dat deze dienst de situatie van de Belgische kerkhoven in 2010 in kaart heeft gebracht.

Men wil voor het eerste semester van 2011 een actieplan opstellen. Ik noteer dat. De minister zegt tevens te beschikken over een structureel budget voor het onderhoud van de kerkhoven en dat bijkomende maatregelen mogelijk zijn in geval van specifieke behoeften. Hij kondigde ook een 'letter of agreement' aan tussen de gewestelijke overheden en Landsverdediging, met het oog op de herdenkingsplechtigheden. Ik heb hierover nog niets gehoord. Ik verwacht dat hij mij daarover zal contacteren. Als dat niet zal gebeuren, wil ik hem zelf wel eens contacteren, maar ik neem aan dat hij het initiatief zal nemen. Indien niet, dan wil ik het zelf opnemen, net zoals we al contacten hebben gehad op het niveau van het kabinet van de eerste minister in de persoon van de heer Breyne.

De voorzitter: De heer Sintobin heeft het woord.

De heer Stefaan Sintobin: Minister, ik dank u voor het antwoord. Als ik hoor dat er een verschil is tussen het onderhoud van de Belgische kerkhoven in West-Vlaanderen en in Antwerpen, moet u zich misschien kandidaat stellen voor de functie van minister van Defensie.

Ik weet waar u staat in het dossier. Wij steunen u daarin. Ik vind het bijzonder spijtig dat er moet worden gewacht op een herdenking zoals '100 jaar Grote Oorlog' om vast te stellen dat Belgische – in mijn geval is dat misschien wat eigenaardig – militaire begraafplaatsen verwaarloosd worden en dat we nu vaststellen dat daar heel wat werk is. Ik hoop dat de federale overheid het belang weet in te schatten van het project '100 jaar Grote Oorlog'. Ook daar is er nog altijd het probleem van de verschillende visie die men heeft op dit project en de interesse van het federale niveau. Ik hoop dat de federale overheid ingaat op de voorstellen en de suggesties die werden gedaan wat betreft onderhoud.

Minister, mocht de minister van Defensie u niet contacteren – wat ik vrees –, dan wil ik u vragen om dan zelf even de telefoon te nemen om hem te contacteren. Men kan wel zeggen dat er nog twee tot drie jaar tijd is, maar u weet ook hoe snel alles gaat. Er zou niets zo jammer zijn als het project te moeten opstarten in 2014 met slecht onderhouden begraafplaatsen. Dat zou voor ons visitekaartje niet goed zijn.

De voorzitter: Het incident is gesloten.

■